

Мирошниченко Наталія Михайлівна

Національний університет «Одеська юридична академія»

доцент кафедри кримінального права, кандидат юридичних наук, доцент

АРЕШТ, ЯК ВИД ПОКАРАННЯ ДЛЯ НЕПОВНОЛІТНІХ: ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА

Останні десятиріччя зростає рецидивна злочинність серед неповнолітніх, що може свідчити про неефективність превентивних кримінально-правових заходів, зокрема потребує удосконалення система покарань для неповнолітніх. Поряд із іншими покараннями, до неповнолітніх можна застосовувати покарання у виді арешту, стосовно якого у кримінально-правовій літературі висловлюються неоднозначні думки про його ефективність.

Дослідженням питань про покарання у виді арешту займалися: К.А. Автухов, В.М. Бурдін, Н.Л.Березовська, Н.І. Крюкова, О.П. Рябчинська, К.К.Сперанський, Ю.В. Шинкарьов, В. Шуміхін, П.А.Фефелов та інші.

Відповідно до чинного законодавства арешт можна призначати з 16 років (ст.101 КК України). Не зрозуміло чим керувався законодавець при встановленні мінімального вікового цензу для цього виду покарання. У літературі прийнято арешт називати короткочасне позбавлення волі, оскільки особа позбавляється волі, тільки на короткий строк. Режим відбування співпадає з покаранням у виді позбавлення волі, а саме особа знаходиться в умовах ізоляції від суспільства. Проте останній вид покарання можна застосувати з 14 років. Отже з 14 до 16 років можна призначити більш сурові покарання, ніж особам від 16 і старші. Якщо при розгляді кримінального провадження суд прийде до висновку, що неповнолітнього у віці від 14 до 16 років необхідно ізолювати, суд буде змушений застосувати позбавлення волі, а до особи у віці від 16 до 18 може обирати між арештом та позбавлення волі. Такий підхід суперечить принципу гуманізму.

В багатьох зарубіжних країнах арешт часто застосовується саме з 14 років, наприклад Естонії, Литві та інших країнах.

Вважаємо доцільним покарання у виді арешту застосовувати з 14 років. У зв'язку з чим пропонуємо в ст. 100 КК України внести певні зміни, а саме слова «шістнадцяти років» змінити на слова «чотирнадцяти років».

Також необхідно вдосконалити сам режим відбування покарання у виді арешту. За чинним законодавством при призначенні цього виду покарання неповнолітній (від 15 до 45 днів) знаходиться в спеціальній установі.

Цікавий підхід відбування арешту передбачений у КК Естонії, а саме: неповнолітньому може призначатися арешт на строк до одного місяця у вільний від навчання і роботи час з визначенням кількості днів арешту, відбувають в календарному місяці. Відповідно до кримінального законодавства Іспанії арешт відбувається тільки у вихідні дні.

На нашу думку, арешт буде більш ефективним, якщо неповнолітні будуть його відбувати вільний від навчання час (у вихідні дні, можливо в нічний час). Така форма арешту не буде заважати навчанню неповнолітнього, також він зможе спілкуватися з рідними, тобто знаходиться у сприятливій обстановці, що буде сприяти виправленню неповнолітнього.

Також у кримінально-правовій літературі активно висловлюється думка щодо запровадження нового виду покарання для неповнолітніх, а саме домашній арешт. Такий вид покарання передбачений у законодавстві Великобританії, Франції, Німеччині, США тощо. У Франції засуджений до домашнього арешту повинен знаходитись дома у вечірній час та у неділю, але в інший час може виходити з дома. У США домашній арешт полягає у забороні залишати своє місце проживання на протязі певного строку.

Були спроби доповнити чинний КК України зазначеним видом покарання. Так, І.С. Луценко ще у 2015 році подала до Верховної ради України Законопроект «Про внесення змін до деяких законів України щодо гуманізації

системи здійснення правосуддя у справах щодо неповнолітніх». На сьогодні даний проект не був прийнятий, однак було надано два висновки (висновок Комітету Верховної Ради України з питань правової політики та правосуддя та Висновок щодо результатів здійснення антикорупційної експертизи проекту нормативно-правового акта), у яких законопроект характеризується позитивно.

У зазначеному законопроекті пропонується домашній арешт призначати на строк до 6 місяців, але не встановлено мінімальний строк цього покарання. Такий підхід є спірним, оскільки відповідно до цієї редакції суд може й на 1 чи 2 дня призначати таке покарання, що не є ефективним і не має зовсім виховного впливу. Обов'язково необхідно встановити не тільки максимальні й мінімальні межі строку домашнього арешту, як це встановлено для загального арешту.

Автор законопроекту не зазначає з якого віку можна застосовувати цей вид покарання, отже можна припустити, що з 14 років, доцільно також у нормі уточнити мінімальний вік з якого можна буде застосовувати це покарання.

У ч.1 ст. 100-1 КК України пропонується надати таке визначення - домашній арешт полягає в забороні неповнолітньому залишати житло цілодобово або у певний період доби. У ч. 2 ст. 100-1 КК зазначається, що для забезпечення виконання умов домашнього арешту можуть використовуватися електронні засоби контролю.

Відповідно до законопроекту домашній арешт може бути застосований щодо неповнолітнього у випадку, якщо санкція відповідної статті цього Кодексу передбачає покарання у виді арешту. У зв'язку з цим виникає питання, в яких саме випадках суд повинен призначати неповнолітньому просто арешт, а коли домашній арешт. На нашу думку, необхідно або уточнити запропоновану статтю, а саме умови призначення такого виду покарання, або внести зміни у санкції статей КК Особливої частини, шляхом доповнення їх таким видом покарання, як домашній арешт.

Взагалі домашній арешт, як вид покарання може мати певний

превентивний вплив, оскільки у неповнолітнього обмежується воля, особа не може за власним бажанням залишати місця проживання, отже такий захід має каральний вплив.

З іншого боку не зважаючи на обмеження волі неповнолітній знаходиться в сім'ї, продовжує навчання, тобто процес соціалізації особистості проходить не в місцях позбавлення волі. Проте обов'язково необхідно контролювати виконання цього покарання, а це можливо тільки за допомогою спеціальних цифрових датчиків.

Отже вважаємо доцільним доповнити систему покарань для неповнолітніх покаранням у виді домашнього арешту.